

بازخورد آموزشی

دکتر نیره شاه‌محمدی

وضعیت دانش‌آموز معلوم شود و او بداند که چگونه می‌تواند وضعیت خود را بهبود بخشد. مثلاً وضعیت ذهنی دانش‌آموز می‌تواند بر روی بازخورد دریافت شده تأثیر بگذارد؛ یعنی اگر او در هنگام دریافت بازخورد، احساسات مثبت و خوش‌بینانه‌ای از خود نشان دهد، احتمالاً قسمت‌های مثبت بازخورد را به‌خاطر خواهد سپرد، در حالی که اگر در او احساسات منفی و تنش‌زا بروز کند، مطالبی را به ذهن خواهد سپرد که دارای اهمیت منفی خواهد بود. آنچه مهم است این است که معلم باید بازخوردهای خود را براساس چشم‌اندازی روشن و اینکه دانش‌آموزان در کجا قرار دارند و به کجا باید بروند استوار سازد.

اگر بازخورد طی فرایندی هدفمند و هوشمندانه ارائه گردد، در بهبود یادگیری دانش‌آموزان نقشی سازنده، مهم و رشد دهنده خواهد داشت و دانش‌آموز خواهد فهمید که در چه موقعیتی قرار دارد و باید چه فعالیت‌هایی را انجام دهد تا انتظارات آموزشی را محقق گرداند. در مقابل اگر بازخوردهای نامناسب مورد استفاده قرار گیرد، مانند جملاتی نظیر: همیشه اشتباه می‌کنی! همیشه کارهایت کثیف و نامرتب است! همیشه ناقص می‌نویسی! و... می‌تواند تأثیر نامطلوب داشته باشد و روحیه دانش‌آموز را تضعیف کند»

در پاسخ به این سؤال‌ها که: چه بازخوردی مناسب است؟ چگونه بازخورد مناسب ارائه دهیم؟ و... معلمان می‌گفتند: «در دادن هر نوع بازخورد ابتدا لازم است

دانش‌آموز دوره ابتدایی بودم. اگر معلم ما به کارهای دستی یا عملی ما نمره پایین می‌داد نمره ما در درس انشا یا هنر هم کم می‌شد ولی علت آن را نمی‌دانستیم؛ معلم هم علت آن را توضیح نمی‌داد؛ اصولاً او مشخص نمی‌کرد که نقاط قوت و ضعف ما در درس‌ها کجاست و چقدر نسبت به قبل پیشرفت کرده‌ایم. به عبارت دیگر بازخورد درستی از کارمان به ما نمی‌داد. در نتیجه دل‌سرد شده و انگیزه خود را از دست می‌دادیم.

روزی از تعدادی معلم سؤال کردم که از بازخورد چه می‌دانند و چرا باید دانش‌آموزان در مقابل تکالیفشان بازخورد دریافت کنند. در پاسخ گفتند: «خوب معلوم است! بازخورد به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا بدانند چقدر کارشان پیشرفت داشته است و چه کنند تا دفعه بعد کارشان بهتر شود» یکی از آن‌ها دقیق‌تر گفت: «بازخورد، در واقع فعالیتی است که جریان یادگیری را در کلاس عمق می‌بخشد. فعالیت‌های یادگیری دانش‌آموزان از طریق بازخورد در مسیر انتظارات آموزشی قرار می‌گیرد. با وجود بازخورد است که ارزش‌یابی، رشد‌دهنده، توانمندساز و پویا می‌شود.»

آن‌ها معتقد بودند که: در بازخورد دادن به دانش‌آموز، لازم است وضعیت او در جریان یادگیری، به زبان ساده برایش بیان شود؛ یعنی میزان موفقیت‌ها و خطاهای او، در انجام یک تکلیف یا کار، مشخص گردد. بنابراین، بازخورد از دو بخش عمده، یکی بیان میزان موفقیت‌ها و دیگری بیان ضعف‌ها و خطاهای احتمالی فرد تشکیل می‌گردد. بنابراین

باز خورد راه‌نما

دکتر نیره شاه‌محمدی

به جای نتیجه بر فرایند تأکید شود

ما نتایج کار دانش‌آموز را بدون درک چگونگی رخداد و فرایند انجام آن مورد سنجش قرار می‌دهیم درحالی‌که شاید لازم باشد به‌عنوان نمونه به او فرصت دهیم تا در زمینه پاسخ‌های نادرست خود به یک سؤال تجدید نظر کند. این خود یکی از ویژگی‌های یادگیری فعال است. سعی مجدد برای پاسخ دادن به دانش‌آموز این فرصت را می‌دهد تا یادگیری خود را بهبود بخشد و با رویکرد متفاوتی را در حل مسئله و پاسخ به سؤال انتخاب کند. معلمانی که دانش‌آموزان را تشویق به سعی مجدد در پاسخ‌های خود می‌کنند به دانش‌آموزان این پیام را ارسال می‌کنند که یادگیری خود نوعی ارائه بازخورد و تجربه کردن است.

بنابراین ارائه بازخورد متفکرانه به دانش‌آموز نه تنها به یادگیری عمیق‌تر او می‌انجامد بلکه معلمان را نیز قادر می‌سازد تا آموزش خود را بهبود بخشند. بازخورد یک کانال دو طرفه می‌شود که در یک سوی آن دانش‌آموز نسبت به فرایند یادگیری آگاه می‌شود و در سوی دیگر معلم درمی‌یابد بهترین راه برای هدایت دانش‌آموزان به سوی موفقیت تحصیلی کدام است. این چالش معلم برای تشخیص علل افت عملکرد دانش‌آموز، نقش فعالی در هدایت روند تفکر دانش‌آموز دارد.

* منبع

1. Brookhart Susan M. (2008) How to give effective feedback to your students, Association for supervision and curriculum development (ASCD)

حتماً شما هم به اشکال مختلف به دانش‌آموز خود بازخورد داده‌اید. مثلاً او را سرزنش کرده‌اید که چرا فلان کار را درست انجام نداده است، یا تشویقش کرده‌اید که این کارش عالی بود. هنگامی که از دانشجو معلمان سؤال کردم برداشت آن‌ها از بازخورد چیست و چرا برایشان مهم است؟ پاسخ دادند بازخورد به آن‌ها کمک می‌کند تا کار خود را بهبود بخشند و در نوبت بعدی کار مورد نظر را با کیفیت بهتری انجام دهند. بنابراین شیوه بازخورد دادن بسیار مهم است.

در بازخورد لازم است بر کار دانش‌آموز تمرکز و تأکید شود

بازخوردی که به دانش‌آموز صفات ذاتی مثبت او را یادآوری کند. مانند «خیلی باهوشی» یا «نویسنده‌ای عالی هستی» کیفیت کار دانش‌آموز را مورد بررسی قرار نمی‌دهد. در این نوع بازخورد دانش‌آموز دیگر به مهارت یا دانش محتوایی که او برای یادگیری تلاش می‌کند، فکر نمی‌کند. حتی ممکن است باعث شود دانش‌آموز از رویارویی با مشکلات بگریزد زیرا می‌خواهد برای حفظ شهرت خود از شکست دوری کند. در مواردی هم که دانش‌آموز بازخوردی منفی از این نوع مانند «من فکر نمی‌کنم استعداد یادگیری ریاضی داشته باشی» دریافت می‌کند، او به‌طور کلی انگیزه و پشتکار خود را برای یادگیری از دست می‌دهد. بنابراین لازم است در بازخورد بر کار انجام شده توسط دانش‌آموز تمرکز شود.

در بازخورد راهنمایی کنید که چگونه دانش‌آموز می‌تواند کار خود را بهبود بخشد

دادن بازخورد کلی به دانش‌آموزان مانند اینکه به او بگویید کارش را خوب انجام داده است و یا نیاز به تلاش بیشتر

دارد، بازده آموزشی ویژه‌ای را به دنبال خواهد داشت و او را به تأمل در فرایند شناختی خود و یا کشف چگونگی خلق ایده‌های مختلف و انمی‌دارد. لازم است زمان بگذارید و مشخص کنید دانش‌آموز چه چیزی را درست و یا غلط انجام داده است. این کار او را قادر می‌سازد تا همان راهبرد را در آینده نیز به کار ببرد.

به‌طور مداوم و منظم بازخورد دهید

در کلاس‌های پرجمعیت اکثر دانش‌آموزان به‌اندازه مورد نیاز خود بازخورد برای کارها و تکالیف خود دریافت نمی‌کنند به خصوص دانش‌آموزانی که به‌طور مداوم یک اشتباه را ندانسته تکرار می‌کنند. ارائه بازخورد به موقع و درست، به دانش‌آموز آگاهی و بینش کافی در زمینه اشتباهات و فرایند یادگیری‌اش می‌دهد. معلمان در کلاس درس معمولی ناتوان در ارائه به موقع بازخورد می‌باشند. راه حل چیست؟ آیا دانش‌آموزان راه‌های دیگری برای درک مشکلات یادگیری خود بدون نیاز به معلم دارند؟ یک راه به اشتراک گذاشتن یادداشت‌ها، پاسخ‌های تکالیف توسط یک دانش‌آموز یا دیگر دانش‌آموزان است. از این طریق آن‌ها از یکدیگر یاد می‌گیرند و کارهایشان دقیق‌تر بررسی می‌شود.

چهار عمل اصلی در بازخورد مؤثر

س. م. بروکهارت

مترجم: دکتر نیره شاه‌محمدی

شیوه ارائه بازخورد

معلم می‌تواند برای ارائه بازخورد از شیوه‌های شفاهی، کتبی، تصویری یا نمایشی استفاده کند. ارائه بازخورد به شیوه تعاملی (صحبت کردن با دانش‌آموز) بیشتر توصیه می‌شود. برای مثال معلم می‌تواند به انشای دانش‌آموز بازخورد نوشتاری بدهد. یا کار عملی دانش‌آموز را به نمایش بگذارد. همچنین مشاهده شیوه حل یک مسئله توسط دانش‌آموز و پرسش از او که «در مورد این مسئله چه فکری می‌کند؟» و ارائه توضیحات شفاهی به او در زمینه نحوه انجام کار به درک بهتر او کمک می‌کند. کمک به یک دانش‌آموز پایه اول دبستان که چگونه مداد خود را نگاه دارد (نمایشی).

در نشست دوستانه‌ای که با چند تن از معلمان با تجربه با موضوع «عناصر ارائه یک بازخورد مؤثر» داشتیم مشخص شد به منظور ارائه بازخورد به موقع و مناسب به دانش‌آموزان لازم است به چهار جنبه توجه شود:

زمان ارائه بازخورد

بازخورد زمانی تأثیرگذار است که در زمان درست خود صورت گیرد؛ یعنی هنگامی که دانش‌آموزان از اهداف یادگیری موضوع درس آگاهند و وقت کافی برای اصلاح مشکلات یادگیری خود دارند. اینکه بازخورد چه موقع و با چه فاصله زمانی ارائه شود مهم است. گاهی اوقات لازم است معلم برای آگاهی دانش‌آموزان از حقایق یا درستی یا نادرستی کارهایشان به آن‌ها بازخورد سریع دهد. گرچه کمی تأخیر در ارائه بازخورد و دادن فرصت کافی به دانش‌آموز برای بررسی جامع‌تر از کار خود، به او کمک می‌کند تا به بازخورد گوش دهد و آن را به کار برد. این کار زمانی اتفاق می‌افتد که دانش‌آموزان از موضوع، تکلیف یا عملکرد خود در پاسخ به یک سؤال آگاه باشند. برای مثال معلم یک آزمون چندگزینه‌ای از دانش‌آموزان می‌گیرد و همان روز آن را تصحیح می‌کند و نتایج را روز بعد در اختیارشان قرار می‌دهد. پس از بازگرداندن نتایج آزمون، زمانی از وقت کلاس را برای بررسی پاسخ‌ها صرف می‌کند که در علم روان‌شناسی به آن دانش نتایج می‌گویند. این امر به درک به موقع دانش‌آموزان از بدفهمی‌های خود کمک می‌کند.

مخاطب بازخورد

بازخورد مناسب با توجه به دانش‌آموز و ویژگی‌های او داده شود. این کار کمک می‌کند تا ارزشی را که معلم برای یادگیری دانش‌آموز قائل است به او منتقل کند. بازخورد می‌تواند فردی، گروهی یا به کل کلاس ارائه شود. بازخورد فردی به دانش‌آموز این پیام را می‌دهد که معلم برای کار او اهمیت قائل است. بازخورد گروهی زمانی مورد استفاده قرار می‌گیرد که کل کلاس در درک یک مفهوم یا انجام یک تکلیف مشترک اشکال دارند. این امر زمینه را برای تدریس مجدد موضوع مورد نظر فراهم می‌کند. برای مثال معلم ریاضی درمی‌یابد دانش‌آموزان در رسم نیمساز یک زاویه قائمه مشکل دارند. برخی دانش‌آموزان سعی می‌کنند که بخش‌های یک زاویه را اندازه گرفته و آن را به دو قسمت مساوی تقسیم کنند. بازخورد معلم به کل کلاس بوده و شیوه رسم نیم‌ساز را دوباره توضیح می‌دهد.

مقدار ارائه بازخورد

این سؤال مهمی است که به ازای انجام چند کار یا تکلیف و هر چند وقت یک‌بار بازخورد باید ارائه شود؟ لازم است دانش‌آموز به قدر کافی بازخورد دریافت کند تا به چگونگی انجام تکلیف یا کار خود پی ببرد. برای این کار لازم است بازخورد در زمینه نکاتی باشد که بیشترین ارتباط را با اهداف یادگیری دارند. همچنین به سطح یادگیری دانش‌آموزان توجه شود. برای مثال در هنگام انجام یک فعالیت عملی در کلاس درس مثلاً نوشتن خلاصه یک درس در یک پاراگراف، پاراگراف باید با معنا و معنکس‌کننده مفهوم کل متن باشد. بازخورد معلم به آن می‌تواند این باشد که آیا پاراگراف نوشته شده با معنا و واضح است؟ معلم تعداد خطاها و میزان رعایت نکات درست را به دانش‌آموز گوشزد می‌کند.

* منبع

Brookhart, S. M. (2017). *How to give effective feedback to your students*. ASCD.

چهارضلعی باز خورد

دکتر نیره شاه‌محمدی

در بحث و گفت‌وگویی دوستانه با جمعی از معلمان درباره «شیوه انتخاب نوع محتوای بازخورد» بیان شد که محتوای بازخورد معلم به دانش‌آموز به چهار عامل بستگی دارد: «بازخورد بر چه چیزی تمرکز دارد»، «کار دانش‌آموز چگونه مقایسه می‌شود»، «معلم چه عملکردی را در نظر می‌گیرد» و «بازخورد چه ارزشی را به دنبال خواهد داشت». هر بازخوردی که معلم به کار دانش‌آموز خود می‌دهد تمامی این چهار عامل را به‌طور همزمان در برمی‌گیرد و به او کمک می‌کند تا تصمیم بگیرد چه چیزی در بازخورد به کار ببرد به انتخاب کلمه، وضوح، اختصاصی بودن و لحن در بازخورد کمک می‌کند.

تمرکز محتوای بازخورد

دانش‌آموز در کسب مهارت یادگیری چگونه یاد گرفتن کمک می‌شود.

● **تمرکز بر کنترل و نظارت دانش‌آموز بر یادگیری خود (خودتنظیمی):** دانش‌آموز به جست‌وجوی اشتباهات خود می‌پردازد، آن‌ها را درک کرده، می‌پذیرد و براساس اطلاعات ارائه شده در بازخورد معلم عمل کرده و یادگیری او بهبود می‌یابد. از این طریق یادگیرنده به یادگیری خود اعتماد پیدا می‌کند در نتیجه خودکارآمدی و اعتمادبه‌نفس او از طریق ترسیم ارتباط بین کار و تلاش‌های هدفمند و اندیشمندانه‌اش تقویت می‌شود.

● **محتوای هر بازخورد بر سه سطح زیر تمرکز دارد:** معلم به ارائه اطلاعاتی در مورد اشتباهات دانش‌آموز و درستی یا نادرستی کار او می‌پردازد که در برگیرنده اطلاعاتی درباره کیفیت و عمق تکلیف یا کار انجام شده است، و بدین‌وسیله بدفهمی‌های دانش‌آموز را اصلاح می‌کند.

● **تمرکز بر فرایند انجام تکلیف:** اطلاعاتی در مورد شیوه شروع و فرایند انجام یک کار ارائه می‌شود. از این طریق دانش‌آموز درمی‌یابد بین ویژگی‌های یک تکلیف با فرایند انجام آن و نتایجش چه ارتباطی وجود دارد. همچنین به

مقایسه کار دانش آموز

کار دانش آموز به دو روش ارزشیابی می‌شود. یکی مقایسه عملکرد دانش آموز با یک استاندارد، و دیگری مقایسه عملکرد یک دانش آموز با دانش آموز دیگر. در روش اول کار یک دانش آموز با یک هدف یادگیری و میزان دستیابی او به هدف مورد نظر دست‌یافته است و گام بعدی در آموزش چه دانش آموز با انجام کار خود چقدر به هدف مورد نظر دست‌یافته است و گام بعدی در آموزش چه عملکرد قبلی او مقایسه می‌شود. به عبارت دیگر کار دانش آموز با معیارهای از قبل تعیین شده یا عملکرد قبلی او مقایسه می‌شود. در روش دوم عملکرد دانش آموز در انجام یک کار با عملکرد دانش آموز دیگر در انجام همان کار مقایسه می‌شود. این نوع بازخورد توصیه نمی‌شود زیرا رقابت منفی در بین دانش‌آموزان را تقویت می‌کند.

۲

۴

ارزش بازخورد

ارزش بازخورد سازنده تنها گفتن نقاط قوت و ضعف دانش آموز نیست بلکه بیان اشتباهات دانش آموز است به همراه پیشنهاد به او درباره چگونگی انجام و اصلاح آن کار. دانش آموز باید بداند چرا جواب او درست یا غلط است بنابراین لازم است معلم در بازخورد خود مشخص کند دانش آموز در کدام بخش کار خود پیشرفت داشته و پیشنهاداتی برای بهبود یادگیری او ارائه دهد.

مثال: از دانش‌آموزان خواسته می‌شود گزارشی درباره ضرورت و اهمیت بازیافت کاغذ تهیه کنند. در هنگام بررسی گزارش و ارائه بازخورد معلم به دانش‌آموزی اعلام می‌کند که این گزارش بهتر از گزارش قبلی او تهیه شده است زیرا در آن جزئیات بیشتری درباره دلایل بازیافت کاغذ ذکر شده است. معلم پیشنهاد می‌کند که اگر دانش‌آموز حقایق بیشتری به گزارش اضافه کند مانند: «بازیافت کاغذ سبب می‌شود تا درختان بیشتری از خطر قطع شدن نجات یابند» و «ارائه اطلاعات در مورد تأثیرات بازیافت بر کره زمین و هزینه‌های آن» به بهبود محتوای کار او کمک می‌کند. در اینجا معلم ضمن تمرکز بر تکلیف فرایند انجام کار را نیز مورد بازبینی قرار می‌دهد عملکرد دانش آموز با کارهای قبلی‌اش مقایسه می‌شود. عملکرد توصیفی است ارزش آن مثبت و به نقد سازنده می‌پردازد.

۳

نوع عملکرد دانش آموز

ارائه توضیحات واضح توسط معلم درباره نوع عملکرد دانش آموز در انجام کارش ضرورت دارد. معلم لازم است آنچه را که مشاهده می‌کند به وضوح توضیح دهد. برای این کار معلم نقاط قوت و ضعف دانش آموز در کارش را مشخص و از تشویق یا نقد کلی کار و گوشه و کنایه زدن به دانش‌آموز (چطور می‌توانی همچنین چیزی انجام دهی؟) خودداری می‌کند. مثلاً نمی‌گوید کارش خوب یا بد است، پس از انجام هر کار به دانش‌آموز فرصت کافی برای دریافت بازخورد مجدد می‌دهد بدون اینکه کسب نمره در کار باشد. از این طریق دانش‌آموز در می‌یابد حتی کوچک‌ترین پیشرفت او در کلاس درس دیده می‌شود و به حساب می‌آید.

* منبع

Brookhart, S. M. (2017). *How to give effective feedback to your students*. ASCD.

بازخورد شفاف

دکتر نیره شاه‌محمدی
تصویرگر: میثم موسوی

در بحث و تبادل نظری که با معلمان داشتیم روشن شد که یکی از هدف‌های نظام آموزشی ایجاد تغییر در ساخت‌شناختی و فرایندهای ذهنی یادگیرندگان است به گونه‌ای که دانش آموز، بتواند آنچه را در یک موقعیت فراگرفته است، در موقعیت متفاوت دیگری به کار گیرد. این خواسته با ارائه بازخوردهای دقیق و متناسب امکان پذیر است. یکی از انواع این بازخوردها بازخورد نوشتاری است. عبارات و کلمات مورد استفاده در این نوع از بازخورد مهم هستند زیرا به دانش‌آموزان در درک هدف و قصد معلم از بازخورد کمک می‌کنند و نشان می‌دهند که معلم چقدر برای کار و تلاش آن‌ها ارزش قایل است و آن‌ها را به عنوان یک فرد خودکارآمد و فعال در یادگیری می‌بیند. همچنین به دانش‌آموز کمک می‌کند تا تصمیم بگیرد چه کاری برای بهبود یادگیری خود انجام دهد و قدم بعدی او در یادگیری چیست. بنابراین لازم است معلم در هنگام استفاده از کلمات در بازخورد نوشتاری به نکات زیر توجه کند.

ویژگی

استفاده از کلمات واضح و روشن برای درک هدف معلم از بازخورد مهم است، زیرا دانش‌آموزان دارای خزانه لغات، پیشینه و تجربیات متفاوتی می‌باشند. بنابراین لازم است از جملات با کلمات و ساختار ساده استفاده شود، به سطح پیشرفت دانش‌آموز اشاره شود و نیز بررسی گردد که آیا دانش‌آموز بازخورد را درک کرده است یا نه.

وضوح

امر به دانش‌آموز کمک می‌کند تا در یابد چرا کار او عالی بوده است و او را در انجام کارش راهنمایی می‌کند. بهتر است از اسامی و صفتهای توصیفی استفاده شود. درباره مفاهیم و معیارها به درستی توضیح داده شوند مانند «از املایی که نوشته‌ای، راضی‌ام. برای بهتر شدن املای بعدی، با کلمات جمله بساز.»

بازخورد ارائه شده توسط معلم نباید خیلی کلی یا جزئی باشد. نوشتن جملاتی مانند «بیشتر بنویس» در بالای برگه هیچ راهنمایی خاصی به دانش‌آموز نمی‌دهد. او بیشتر از چه چیزی را بنویسد، به جای استفاده از جمله «این عالی است» نوشته شود «این مقدمه برای معرفی کتابت بسیار عالی است و خواننده را به خواندن آن ترغیب می‌کند» این

لحن

بازخورد نوشتاری می‌تواند به شیوه‌های مختلف، مانند اعلام نظر بر روی کار نزدیک نزدیک به شواهد آن، حاشیه‌نویسی در گوشه کار یا بر روی جلد کار برای تکالیفی که نمره‌گذاری می‌شوند، ارائه شوند. **مثال:** معلم مطالعات اجتماعی از دانش‌آموزان خود خواست تا موضوعی اجتماعی را انتخاب و در گروه‌های چهار نفره کار کنند و نتیجه کار خود را به کلاس ارائه دهند. او از دانش‌آموزان خواست: هر گروه در زمینه موضوع مورد اهمیت خود تصمیم بگیرد و درباره آن در کتابخانه به بررسی و جست‌وجو بپردازد. سپس یافته‌های خود را دسته‌بندی، منظم و به صورت تعاملی به کلاس ارائه دهد. او از طریق بارش ذهنی ویژگی‌های یک ارائه خوب را با کمک دانش‌آموزان شناسایی کرد و روی تخته نوشت و به عنوان ملاک ارزیابی کارشان در اختیارشان قرارداد و بعد از اتمام کار در کنار کار هر گروه حاشیه‌نویسی کرد «علت انتخاب موضوع کاملاً واضح و روشن بود، کلاس کاملاً از شنیدن مطالب لذت برد، تعامل چشمی شما با دانش‌آموزان خوب بود. خلاصه‌های ارائه شده به همکلاسی‌ها به انتقال معنی‌دار مفهوم کمک کرد بحث و گفت‌وگو با دانش‌آموزان و پرسش و پاسخ مناسب بود»

لحن به کیفیت، شیوه بیان بازخورد و این که پیام چگونه توسط دانش‌آموز درک می‌شود، برمی‌گردد. لحن از طریق انتخاب نوع کلمه و سبک بیان آن ارائه می‌شود. لحن پیام می‌تواند ترغیب‌کننده و الهام‌بخش و یا برعکس بازدارنده باشد. بنابراین لازم است از کلماتی استفاده شود که به دانش‌آموز به عنوان یک یادگیرنده احترام گذاشته شود مانند «من رنگ‌آمیزی زیبای شما را می‌پسندم». این جمله دانش‌آموز را دلگرم و خوشحال می‌سازد و به او انگیزه می‌دهد. تحقیر در بازخورد جایگاهی ندارد. البته هیچ‌گاه کار اشتباه دانش‌آموز نباید به خاطر تقویت عزت‌نفس تقدیر شود؛ مثلاً «کار خوبی انجام داد» زیرا دانش‌آموز فکر می‌کند هر کار با هر ویژگی قابل قبول است و برای اصلاح یادگیری خود تلاش نمی‌کند بدتر آن که او ممکن است بداند چه چیزی غلط بوده و فکر کند معلم نادان بوده و متوجه نشده است. در چنین شرایطی معلم در آینده احترام لازم را از سوی دانش‌آموز دریافت نمی‌کند. بنابراین اگر معلم در بازخورد خود اشکالات دانش‌آموز را با به کارگیری کلمات و جملات مناسب بگوید و به او پیشنهادهایی برای انجام بهتر آن ارائه دهد، باعث می‌شود مسیر یادگیری برای دانش‌آموز وضوح پیدا کند.

* منبع

Brookhart Susan M. (2008) How to give effective feedback to your students, Association for supervision and curriculum development (ASCD)

از خودارزیابی تا خود تنظیمی

دکتر نیره شاه‌محمدی
تصویرگر: میثم موسوی

یکی از روش‌های پرکاربرد در بازخورد، خودسنجی یا خودارزیابی است که در ساده‌ترین مفهوم خود، دانش‌آموز شیوه تفکر خود را بررسی و در صورت نیاز در فرایند شناخت خود تغییراتی می‌دهد. خودارزیابی برای دانش‌آموز فرصتی فراهم می‌کند تا به طور مستمر، اندیشه‌هایش را آزمایش کند و به مراحل شناخت عالی‌تری دست یابد. دانش‌آموز با بازخوردهایی که به خود خواهد داد، در فرایند آموزش درگیر می‌شود و با آگاهی از خود و میزان یادگیری‌اش به مرحله مهمی به نام فراشناخت دست می‌یابد. دانش‌آموز با این خودبازخوردی، توان قضاوت و اظهار نظر را در خود پرورش می‌دهد که سبب می‌شود تا تصمیم آگاهانه اتخاذ نماید و اعتمادبه‌نفس خویش را تقویت کند.

شیوه آموزش

عملکرد قبلی خود مقایسه نمایند تا براساس آن پیش‌بینی کنند که عملکرد آن‌ها در آزمون بعدی چگونه خواهد بود. سپس تعیین کنند چه کارهایی را باید انجام دهند تا به اهداف درس برسند. از این طریق دانش‌آموزان به تفکر درباره عملکرد خود ترغیب می‌شوند. در ادامه معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد از راهبردهای مطالعه مانند فلش کارت، انجام بازی‌های ریاضی، مطالعه با والدین، نوشتن معادلات با استفاده از نمادهای ریاضی، تکرار جمع، ترسیم یک تصویر، یا مرتب کردن اعداد استفاده کنند. لازم است دانش‌آموزان مشخص کنند کدام یک از این راهبردهای مطالعه را هفته گذشته به کار برده‌اند. آیا در هفته جاری نیز این راهبردها را به کار گرفته‌اند. چقدر این راهبردها مناسب و مؤثر بوده‌اند تا براساس آن تصمیم بگیرند از راهبردهای مورد نظر دوباره استفاده کنند یا راهبردهای دیگری را جایگزین نمایند. لازم است دانش‌آموزان چند هفته این کار را تکرار کنند تا از این طریق با راهبردهای مناسب برای یادگیری خود آشنا شوند. این همان یاد گرفتن چگونه یادگیری یا فراشناخت است.

آموزش مهارت‌های ارزیابی خود به صورت طبیعی اتفاق نمی‌افتد، بلکه این مهارت در هنگام انجام تکالیف آموخته می‌شود و به دانش‌آموز اطلاعاتی در زمینه کار خود می‌دهد و می‌تواند برای بهبود عملکرد تحصیلی وی مؤثر باشد. این نوع از بازخورد به دانش‌آموز کمک می‌کند تا بیاموزد: بازخورد از کجا آمده است؟ شیوه ارائه بازخورد مؤثر چیست؟ و او چگونه می‌تواند پروژه‌ها و کارهای خود مانند تکلیف نوشتاری یا حل مسائل ریاضی را بهبود بخشد. برای آموزش خودارزیابی، معلم می‌تواند چند نمونه خودارزیابی دانش‌آموزان را به کلاس نشان داده و درباره آن‌ها توضیح دهد. سپس بخواهد دانش‌آموزان درباره آن‌ها بحث کنند. آیا کار دانش‌آموز پس از خودارزیابی بهبود یافته است. محیط کلاس می‌تواند به گونه‌ای هدایت شود که دانش‌آموزان یاد بگیرند که نقد سازنده کار توسط خود دانش‌آموز می‌تواند به بازشناسی مشکلات یادگیری او کمک نماید و فرصتی را برای بهبود یادگیری‌اش فراهم سازد. معلم لازم است در زمینه شیوه ارائه بازخورد به دانش‌آموزان مدل دهد و آن‌ها را راهنمایی کند. برای نمونه «معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد عملکرد خود را در آخرین آزمون درس ریاضی بررسی و با

فواید

برنامه‌ریزی فرایند یادگیری خود در جهت دستیابی هدف‌های یادگیری را تجربه می‌کنند؛
- به فرصت‌هایی برای انجام مجدد تکالیف دست می‌یابند؛
- با شیوه ارائه تکالیف جدید اما مشابه برای اهداف آموزشی مشابه آشنا می‌شوند؛
- از فرصتی که برای آن‌ها فراهم می‌شود بین بازخورد ارائه شده و بهبود کارشان ارتباط برقرار می‌کنند.

خودارزیابی علاقه دانش‌آموزان را به بازخورد افزایش و به سؤالات آن‌ها پاسخ می‌دهد و به خودتنظیمی‌شان؛ یعنی توسعه دانش و مهارت‌های فردی آن‌ها در تمام زمینه‌ها، کمک می‌کند. (سدلر و گود، ۲۰۰۶) دانش‌آموزان در خودارزیابی:
- با شیوه بررسی کار خود آشنا می‌شوند؛
- چگونگی ارزشیابی و

* منابع

* بی‌نوشت‌ها

1. Sadler, P. M., & Good, E. (2006). The impact of self- and peer-grading on student learning. *Educational Assessment*, 11, 1-31.
2. Brookhart Susan M. (2008) How to give effective feedback to your students, Association for supervision and curriculum development (ASCD)

1. Metacognitive
2. Sadler & Good

خودآگاهی

در بازخورد فرایندی

دکتر نیره شاه‌محمدی

در گفت‌وگویی که با دانش‌جو معلمان داشتیم به اینجا رسیدیم که یکی از اهداف نظام آموزشی ایجاد تغییر در ساخت شناختی و فرایندهای ذهنی یادگیرندگان است به روشی که دانش‌آموز بتواند آنچه را در یک موقعیت یاد گرفته است در موقعیت‌های دیگر به کاربرد. یکی از ابزارهای تحقق این هدف ارائه بازخوردهای دقیق و متناسب است، و یکی از کاربردی‌ترین انواع بازخورد، بازخورد فرایندی است.

بازخورد فرایندی چیست؟

ویژگی و شرایط ارائه

بازخورد فرایندی نوعی بازخورد توصیفی-شناختی است که معلم با هدف بهبود بخشیدن به شیوه یادگیری دانش‌آموز و آگاه کردن او از نقاط قوت و ضعف خود، در یادگیری مطالب و مباحث دروس مختلف، به دانش‌آموز ارائه می‌کند. دانش‌آموز با به کارگیری این نوع از بازخورد از سوی معلم به صورت مداوم، هدفمند، متنوع و قابل درک به میزان یادگیری خود پی می‌برد و درمی‌یابد که در فرایند یادگیری، خود در چه وضعیتی قرار دارد و باید چه فعالیت‌ها و کارهایی را انجام دهد تا یادگیری خود را بهبود بخشد.

موفقیت توسط وی باعث دلگرمی و افزایش علاقه‌اش به یادگیری می‌شود و کمک می‌کند تا فعالیت‌های مورد نظر معلم را با رغبت بالایی انجام دهد. بر این اساس معلم در ارائه بازخورد فرایندی لازم است اعتماد به نفس، حس لیاقت و داشتن کفایت را در دانش‌آموز رشد دهد و از جملاتی استفاده کند که بر روان او تأثیر مثبت بگذارد. بنابراین بازخوردهای فرایندی لازم است براساس شناخت معلم از دانش‌آموز ارائه گردد تا از این طریق خودباوری و انگیزش برای حرکت و تلاش را در دانش‌آموز فراهم کند.

بازخورد فرایندی باید به گونه‌ای باشد که دانش‌آموز آن را درک کند تا در او انگیزه و علاقه لازم برای اصلاح یادگیری خود به وجود آید. از این رو معلم با توجه به اهداف آموزشی و سن، سطح درک، شرایط روحی و روانی و نوع عملکرد دانش‌آموز، با به کارگیری بازخورد فرایندی، او را از نتیجه عملکرد خود آگاه می‌سازد. به عبارت دیگر بازخوردی که توسط دانش‌آموز درک شده باشد او را یک گام جلو می‌برد. بدون توجه به توانایی‌های دانش‌آموز نمی‌توان از او انتظار تغییر و اصلاح داشت. ایجاد احساس خوب در دانش‌آموز نسبت به خود و شناسایی میزان

فواید بازخورد فرایندی

این نوع رفتار چقدر مورد توجه او است. این دقت و ریزینی معلم باعث می‌شود رفتار مناسب در دانش‌آموز تقویت شود. عنصر اصلی بازخوردهای فرایندی به کارگیری جملات تشویقی است. زیرا از این طریق دانش‌آموز به انجام فعالیت دلگرم و تحریک می‌شود و حس لیاقت و داشتن کفایت در او رشد می‌کند. برای مثال معلمی که به دانش‌آموز خود می‌گوید: «من رنگ‌آمیزی زیبای شما را می‌پسندم» دانش‌آموز خود را دلگرم و خوشحال می‌سازد و به او انگیزه می‌دهد.

از آنجا که بازخورد فرایندی بر پیشرفت و موفقیت دانش‌آموز تأکید دارد و معلم کوچک‌ترین پیشرفت دانش‌آموز را در فرایند یادگیری در نظر گرفته و او را تشویق می‌نماید این نوع از بازخورد برای دانش‌آموزان ضعیف و شلوغ کلاس کاربرد زیادی دارد. برای مثال موقعی که دانش‌آموز شلوغ کلاس به آرامی مشغول انجام تکلیف است، ارائه بازخورد به هنگام و مناسب معلم مانند گفتن «آفرین پسر! چه خوب و آرام تکلیفت را انجام می‌دهی، با این کارت مرا خوشحال کردی» به او می‌فهماند که

* منبع

1. Brookhart Susan M. (2008) How to give effective feedback to your students. Association for supervision and curriculum development (ASCD)

بازخورد به والدین دانش آموزان

دکتر نیره شاه محمدی

در بحث و گفت‌وگوهایی که در مکان‌ها و شرایط متفاوت با معلمان داشته‌ام همواره یکی از دغدغه‌های آن‌ها را چگونگی درگیر کردن والدین در فعالیت‌های مدرسه دیده‌ام. به آن‌ها گفته‌ام یکی از راه‌کارهای مفید و کاربردی در این زمینه بازخورد دادن شما به والدین دانش آموزان است. بدین معنا که چون والدین نقش همراه فرزند خود را در فرایند یاددهی - یادگیری بر عهده دارند، نیاز است معلم به شکل فرایندی، و متناسب با شرایط و موقعیت، بازخورد قابل فهمی به آنان بدهد.

به یاد داشته باشیم که بازخورد نقش غذای رشددهنده را دارد. بدین معنا که انتظار می‌رود یادگیرنده را یک گام به پیش براند. یادگیرنده تا احساس خوبی نسبت به خود نداشته باشد، موفقیت‌های خود را نشانسد و با تصویر گرفتن و مرور آن‌ها دلگرم و تحریک نشود به انجام فعالیت‌های مورد نظر معلم راغب نخواهد شد. بنابراین در هنگام دادن این نوع از بازخورد بهتر است ابتدا نقاط قوت دانش آموز بیان شود و سپس نقاط ضعف او با احتیاط گفته شود. معلم لازم است از هر نوع برچسب زدن و نسبت دادن صفتی منفی به دانش آموز، که سبب شود والدینش نگران شوند که مبادا فرزندشان عیب و نقصی داشته باشد خودداری کند. هرگونه نسبت دادن صفت منفی موجب می‌شود اعتماد به نفس و انگیزه هم دانش آموز و هم والدین او برای جبران وضعی درسی‌اش از بین برود.

به والدین دانش آموزان معمولاً بازخورد توصیفی داده می‌شود و در آن پیشرفت‌ها و ضعف‌های دانش آموزان تحلیل می‌شود تا زمینه پیشرفت او فراهم گردد و بتوانند گام‌های بعدی را در جهت بهبود پیشرفت تحصیلی خود بردارند. این نوع بازخورد حداقل دو یا سه نوبت در سال به والدین داده می‌شود.

در دادن بازخورد به والدین، معلم با ترکیب و تحلیل اطلاعات به دست آمده در فرایند ارزش‌یابی، که طی مراحل مختلف گردآوری شده است، و بر مبنای مستندات که در پوشه کار دانش آموز وجود دارد گزارش پیشرفت تحصیلی و تربیتی وی را به اطلاع والدین او خواهد رساند. این نوع بازخورد دادن، در واقع نوعی بازخورد آموزشی است که در آن نتیجه عملکردهای دانش آموزان به والدین او داده می‌شود تا اطلاعاتی در خصوص میزان پیشرفت و موقعیت تحصیلی فرزند خود به دست آورند. این امر به معلم کمک می‌کند که در جهت استمرار یادگیری دانش آموزان و اصلاح و تغییر و بهبود عملکرد آن‌ها از والدینشان یاری بگیرد.

است شروع و بعد با احتیاط و ظرافت نقاط ضعف او را بیان کنیم. سعی کنیم در بازخوردهایمان به بیان و توصیف رفتار بپردازیم و از قضاوت و برچسب‌زنی به دانش آموز خودداری کنیم. بیان عبارات مثبت، انرژی والدین دانش آموز را برای انجام آنچه که از آن‌ها خواسته شده است تقویت می‌کند و به عکس، عبارت منفی، واکنش‌های تدافعی در آنان ایجاد می‌نماید.

در هنگام دادن بازخورد به والدین لازم است درباره اینکه فرزندشان چه وضعیتی دارد و چگونه وضعیت او را می‌توانند بهبود بخشند صحبت شود. لازم است در بازخورد دادن، به شخصیت انسانی دانش آموز توجه شود و برای او احترام و اهمیت قائل شویم. برای آنکه بازخوردی که می‌دهیم سودمند باشد باید خودمان را به جای دانش آموز قرار دهیم. بازخورد خود را با عبارت یا جمله‌ای که ناظر بر نقاط قوت دانش آموز

* منبع

1. Brookhart Susan M. (2008) How to give effective feedback to your students. Association for supervision and curriculum development (ASCD)